

Για το Χιου Σέलगουν Μώμπερλν του Εζρα Πάουντ

Ποίηση και εικόνα

Από τον Δήμο Μαρουδί

Εζρα Πάουντ

Χιου Σέलगουν Μώμπερλν

μτφρ. - επιμέλεια: Χάρης Βλαβιανός
 εκδόσεις **Πατάκη**, σ. 128, € 12,06

Το Χιου Σέलगουν Μώμπερλν (Hugh Selwyn Mauberly) του Εζρα Πάουντ είναι ένα ποίημα απ' όλες τις πλευρές γοητευτικό. Αφ' ενός, τον αναγνώστη τον κερδίζει η δυνατή αλλά και λιτή γραφή του, αφ' ετέρου, ως ποιητική σύνθεση που προσφέρεται σε κάποιες ερμηνείες, επιδέχεται ένα πλήθος από προσεγγίσεις. Ο πολύ μεγάλος αμερικανός ποιητής Εζρα Πάουντ (Ezra Pound), δημιουργός που σημάδεψε όσο λίγοι την ποίηση του 20ού αιώνα, είχε ήδη αρχίσει να δουλεύει το ποίημα πριν ακόμα καταπιαστεί με τα Cantos, στο εν λόγω δε έργο επιχειρεί να χτίσει ένα ποίημα με αξιοθαύμαστη αρχιτεκτονική, μα και με μια δύναμη που αφοπλίζει.

Πέραν τούτου, το Μώμπερλν συνιστά τη μαρτυρία της παρακμής ενός ολόκληρου πολιτισμού. Ο Πάουντ πατά πάνω σ' αυτή τη διαπίστωση για να «εκπορθήσει», να παραβιάσει την ακεραιότητα της εικόνας. Στο συγκεκριμένο ποίημα ο ποιητής είναι «άπατρις», παρίας και ψάχνει απεγνωσμένα για καταφύγιο. Θα το βρει στην ελεφάντινη ακεραιότητα, στον απρόσβλητο πύργο όπου νοικοικεί η εικόνα, ένας τόπος που θα μπορούσε να θεωρηθεί παραδείσιος προορισμός για τον γράφοντα. Μέσα στην εικόνα θα επιχειρήσει να κατοικήσει και χρησιμοποιώντας αυτήν ως ορμητήριο, θα στρέψει το ποιητικό του βλέμμα στην παρηκμασμένη ανθρωπότητα, για την οποία θα τραγουδήσει συνθέτοντας ένα αριστούργημα.

Ο ρόλος της εικόνας στην ποίηση του Πάουντ μάς βάζει σε σκέψη και μας προβληματίζει ποικιλοτρόπως. Η ρήση του Αριστοτέλη «ουδέν άνευ φαντάσματος ποιεῖ ἡ ψυχὴ μᾶς φέρνει στον νου τόσο τους στίχους του Χέλντερλιν: «Και πρασινούνε/βαδιά στις ρίζες των βουνών εικόνες ζωντανές» (Φρίντριχ Χέλντερλιν, Πάτμος, μελ. Στέλλα Νικολοπούδη, από το *Ελεγείες, Ύμνοι και άλλα ποιήματα* σ. 153, εκδ. Αγρα), όπου η εικόνα εμφανίζεται να εννοικεί στα ίδια τα θεμέλια της φύσης, όσο και τις πρώτες προτάσεις από τους Χίστες του Γιώργου Χειμωνά: *Ο κόσμος να γίνει εικόνα. Αυτή θα είναι η τελευταία ζωή των ανθρώπων να τους σκεπάσει μια εικόνα* (Γιώργος Χειμωνάς, *Οι Χίστες*, σ. 7, εκδ. Κέδρος). Εδώ, το πεπρωμένο ολόκληρης της ανθρωπότητας συνδέεται με την *ιερή φύση* της εικόνας: μήπως τα προφητικά οράματα της Αποκάλυψης του Ιωάννη δεν νομιμοποιούνται ακριβώς από τούτη της θεμελιώδη οντολογική βαρύτητα της εικόνας, η οποία φτάνει να ψάσει τα βάθη της ανθρώπινης ψυχής, όπου και ριζώνει;

Ο ανθρώπινος πολιτισμός «σηματίζεται» από την εικόνα και κωδικοποιείται σ' αυτήν με διάφορους τρόπους - ας δούμε τους κυριότερους από αυτούς:

α) **Η εικόνα ως «παράσταση».** Με τον όρο παράσταση αναφερόμαστε στη «νοητική εικόνα» που ως άνθρωποι έχουμε -αποκτημένη μέσω της φαντασίας- κάποιων αντικειμένων της πραγματικότητας που μας περιβάλλει. Η παράσταση, καθώς πολλοί διαπρεπείς φιλόσοφοι διατύπωσαν (Πλάτων, Αριστοτέλης, Καντ, Καστοριάδης κ.ά.), συνιστά κεντρικό πρόβλημα της φιλοσοφίας - κατά τον Καστοριάδη αποτελεί το κατεξοχόν φιλοσοφικό πρόβλημα. Σε ποια στιγμή της νοητικής διαδικασίας διαμορφώνονται οι παραστάσεις; Ποια είναι η σχέση του κυρίως νοητικού εργαλείου -των εννοιών- με την παράσταση; Σε τι ακριβώς συνίσταται η διαλεκτική του ανθρώπινου όντος, της φαντασίας (του γενεοσυργού τόπου της παράστασης) και του Κόσμου; Ο έλληνας στοχαστής Καστοριάδης απαντά απεριφράστα: Η παράσταση είναι ο κατεξοχόν χώρος της οντογένεσης της ανάδυσης του *αέναου νέου*.

β) **Η εικόνα ως ιδέα.** Ο Πλάτων, όπως είναι γνωστό, υπήρξε ο θεμελιωτής της δυτικής σκέψης. Το σχήμα της πραγματικότητας το οποίο προτείνει -ο «σπασιμένος» στα δύο κό-

Εζρα Πάουντ

σμος, κόσμος των ιδεών και κόσμος των ειδώλων- το θεμελιώνει πάνω σε μια πραγματικότητα που θα δώσει τη χαρακτηριστική της σε μια ολόκληρη εποχή: στην *ιδέα*. Η πλατωνική *ιδέα*, σε αδρές γραμμές, συνίσταται στην οπτική παράσταση των αντικειμένων, όταν αυτά εμφανίζονται στην πιο τυπική τους εκδοχή: η ιδέα του ανθρώπου ή η ιδέα του κρεβατιού συνιστούν απεικονίσεις, «μορφές θεωμένες», του ανθρώπου ή του κρεβατιού στην πιο τυπική τους εκδοχή. Οι πλατωνικές ιδέες, όπως ξέρουμε, αποτελούν την αναλλοίωτη πραγματικότητα, σε αντίθετη με τα αισθητά πράγματα, τα οποία φθείρονται και καταστρέφονται. Κατά τον 20ό αιώνα, ο Χάιντεγκερ βλέποντας στην πλατωνική ιδέα το θεμέλιο ενός ολόκληρου πολιτισμού, θα καλέσει την παραδοσιακή μεταφυσική στο σύνολό της «*Εποχή των Κοσμοεικόνων*».

γ) **Η εικόνα ως «εικαστικό δημιούργημα».** Τι είναι αυτό, αλήθεια, που νιώθουμε μπροστά σε έναν πίνακα του Ρέμπραντ, του Βελάσκειθ ή μπροστά στη Σίχτιπια του Μιχαήλ Αγγελου; Οσο δύσκολο κι αν είναι να εξηγήσουμε τους λόγους της καθήλωσής μας μπροστά στο έργο τέχνης τόσο έντονα βιομηατικά καταλαβαίνουμε πως ο κόσμος του εικαστικού έργου τέχνης αποτελεί μια «ιδανική πραγματικότητα» - ιδανικός κόσμος τον οποίο θα 'θελε ο καθένας μας να κατοικήσει. Μήπως αυτός δεν είναι ο λόγος που σχηματίζουμε ουρές έξω από τα μουσεία;

δ) **Η εικόνα ως «όραμα».** Το γεγονός ότι ζούμε σε μια εποχή όπου αισθανόμαστε πως τα κοινωνικά και πολιτικά οράματα του σύγχρονου ανθρώπου έχουν προδοθεί, δεν αναιρεί το ότι μια κοινωνία για να λειτουργήσει, όπως και μια ολόκληρη εποχή, έχει ανάγκη από οράματα στα οποία θα πιστέψει και για τα οποία θα παλέψει. Τα κοινωνικά ο-

ράματα -οι προσδοκίες μιας ολόκληρης κοινωνίας- συνιστούν μια αναβαθμισμένη πραγματικότητα σε σχέση με τα θρησκευτικά οράματα τα οποία αφορούσαν ως επί το πλείστον παλαιότερες εποχές και μεμονωμένα άτομα. Τα οράματα εν γένει έχουν τη φύση του ονείρου, πολλές φορές δε, όταν αφορούν άτομα ευφυή και ευαίσθητα χαρακτηρίζονται από έναν καταλυτικά αναγωγικό χαρακτήρα.

ε) **Η εικόνα ως «αρχέτυπο».** Με τον όρο αρχέτυπο αναφερόμαστε συνήθως σε μια πραγματικότητα που προηγείται της εννοιολογικής σκέψης, όντας θεμελίω της. Μιλάμε για αρχέτυπο όταν αναφερόμαστε στην πλατωνική ιδέα όσο και όταν προσεγγίζουμε τα «αρχέτυπα» του Γιουνγκ. Ο μεγάλος ελβετός ψυχίατρος Καρλ Γκούσταβ Γιουνγκ θεμελιώνοντας το «*συλλογικό ασυνείδητο*» βλέπει ως θεμέλιο της ανθρώπινης ψυχής τα «αρχέτυπα» -τις αρχετυπικές εικόνες που συνιστούν απόσταγμα της μακροχρόνιας πορείας της ανθρωπότητας - μια πραγματικότητα των ανθρωπώνων, πάνω στην οποία οικοδομείται η συνείδηση.

Ο Εζρα Πάουντ υπήρξε μεγάλος εκφραστής, όσο και ταπεινός «κατάδικος» της εικόνας μέσα σε όλη την ιερότητά της. Πίστεψε στον λυτρωτικό χαρακτήρα της ποίησης συνθέτοντας μια αχανή όσο και μεγαλόπνευστη τοιογραφία. Η ανάγνωση του *Ενοι* (από το *Μώμπερλν*) μας αφήνει μαγεμένους και μας πείθει για την ευαισθησία ανθρώπων όπως ο Πάουντ, που συνήθως με τον έναν ή τον άλλο τρόπο πληρώνουν το κόστος αυτού του χαρακτηριστικού τους, αντιμετωπίζοντας δυσβάσταχτες αντιζηλιότητες.

Τέλος, ωραία η μετάφραση του Χ. Βλαβιανού στο έργο Χιου Σέलगουν Μώμπερλν του Εζρα Πάουντ. □

Ο Πάουντ υπήρξε επιφανής εκπρόσωπος του ρεύματος του εικονισμού. Οι οπαδοί αυτού του ρεύματος πίστευαν ότι η εικόνα -μέσω της οποίας κατεξοχόν εκφράζονταν- δεν αποτελεί μονάχα ένα μέσο στην υπηρεσία της ποίησης, αλλά συνιστά την κατεξοχόν ουσία της.